

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
VI Međunarodni naučni skup

danas

SPECIAL
EDUCATION
AND REHABILITATION
today

University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation
6th International Scientific Conference

*Zbornik radova
Proceeding*

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

VI međunarodni naučni skup
**SPECIJALNA EDUKACIJA I
REHABILITACIJA DANAS**

Beograd, 14–16. septembar 2012.

The Sixth International Scientific Conference

**SPECIAL EDUCATION AND
REHABILITATION TODAY**

Belgrade, September, 14–16, 2012

**Zbornik radova
Proceedings**

Beograd, 2012.
Belgrade, 2012

**SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY**

**Zbornik radova
Proceedings**

VI međunarodni naučni skup
The Sixth International Scientific Conference
Belgrade, 14–16. 9. 2012.

Izdavač / Publisher:

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača / for Publisher:

prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

prof. dr Mile Vuković

Urednici / Editors:

prof. dr Nenad Glumbić, doc. dr Vesna Vučinić

Zbornik radova Proceedings će biti publikovan
u elektronskom obliku CD

Tiraž / Circulation:

200

ISBN 978-86-6203-037-5

OBELEŽJA VANDALISTIČKIH PONAŠANJA

Aleksandar Jugović, Milica Luković

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Glavni cilj rad je analiza ključnih obeležja vandalističkih ponašanja. U radu je primenjena deduktivna metoda. Vandalistička ponašanja su deo socijalnog i ekološkog nasilja. Vandalizam je dobrovoljna destrukcija okruženja koja nema profitni motiv; to je namerni čin koji ima za cilj oštećivanje ili uništavanje materijalnih dobara koja su vlasništvo drugih ljudi. Takođe, vandalizam se može definisati kao zlonamerno ili maliciozno uništavanje i naruživanje privatnih i javnih objekata. Neke studije gledaju na vandalizam iz pozicije pojedinca i teškoća u prilagođavanju na društvo, posebno na školu ili na emocionalne probleme. Druge studije, vandalizam objašnjavaju kao „slabost“ modernog društva koga karakterišu otuđenje i beznačajnost pojedinaca. Postoji sedam najvažnijih oblika vandalizma: gramzivi, taktički, ideološki, osvetoljubivi, vandalizam kroz igru, zlonamerni i virtuelni (on-line) vandalizam. Vandalistički akti motivisni su besom, dosadom, anonimnošću, difuzijom odgovornosti, povećanim osećanjem moći, katarzom ili estetskim faktorima.

Ključne reči: *vandalistička ponašanja, nasilje, destrukcija okruženja, društvo*

UVOD

Nasilje predstavlja izraz društvenih protivrečnosti i negativnih posledica dezorganizovanih društvenih odnosa koji se dešavaju između pojedinaca, grupa i globalnih društava. Jedan od oblika izražavanja društvene i ljudske destruktivnosti koji je usmeren ka uništavanju i oskrnavljivanju materijalnih dobara i vrednosti, jeste i vandalizam. Vandalistička ponašanja su problem svih savremenih društava, pri čemu su pojedine manifestacije i raširenost ovog tipa devijantnog ponašanja ekspresija pojedinačnih socijalnih, kulturnih i političkih specifičnosti koje postoje u svakom društvu. Glavni cilj rad je analiza ključnih obeležja vandalističkih ponašanja: fenomenoloških, etioloških i posledičnih. U radu je primenjena deduktivna metoda.

DEFINISANJE VANDALIZMA

Pojam vandal potiče od necivilizovanih varvara Rimskog doba, plemena gotsko-germanskog porekla. Prve definicije vandalizma naglašavaju oštećivanje bilo čega što je lepo, za poštovanje ili vredno čuvanja. Najopštije shvatanje vandalizma bi bilo da on predstavlja namerno ili zlonamerno uništavanje, oštećivanje ili naruženje svake javne ili privatne svojine. Milosavljević definiše vandalizam kao svojevrsni vid siledžijstva i agresije koji je usmeren ka uništavanju različitih materijalnih društvenih vrednosti (Milosavljević, 2003). Ignjatović vandalizam tumači kao oblik imovinskog kriminaliteta koji ima motivacionu specifičnost u uništavanju tuđe imovine bez namere pribavljanja bilo kakve koristi (Ignjatović, 2011). Bošković vandalizam određuje kao pustošenje, uništavanje dobara i kolektivnu divlju strast za rušenjem i uništavanjem materijalnih, istorijskih i kulturnih vrednosti (Bošković, 1999).

TIPOVI VANDALISTIČKIH PONAŠANJA

Vandalistička ponašanja se mogu klasifikovati prema: 1) motivima i 2) cilju ka kome je usmereno.

Prema motivima prepoznaje se devet tipova (Barker & Bridgeman, 1994; Cohen, 1972; Geason, Wilson, 1990; Jugović, 2002):

1. akvizitivni vandalizam ili vandalizam sticanja – kada se oštećuje neko materijalno dobro kako bi se došlo do novca ili neke vrednosti i svojine;
2. taktički vandalizam – uništavanje ili sknavljenje neke materijalne vrednosti predstavlja svesnu i namernu taktiku kojom bi se postigao sasvim drugi cilj;
3. ideološki vandalizam – sknavljenje ima za cilj da se ostavi politička poruka ili pretnja;
4. osvetnički vandalizam – se ispoljava kao vid revanša pojedinaca ili grupa prema njihovom doživljaju nepravde;
5. vandalizam igre – oštećenje nekog dobra nastaje slučajno i nenamerno u igri;
6. zlonamerni vandalizam – uništavanje neke imovine nastaje kao posledica individualnog izražavanja besa ili neke frustracije;
7. bezopasni vandalizam – predstavlja oštećivanje imovine koje mladi doživljavaju kao nevažnu ili bezvrednu;
8. huliganistički vandalizam – oštećivanje sportskih ili drugih javnih i privatnih objekata predstavlja deo ponašanja nasilnih navijačkih grupa;
9. ratni vandalizam – kada pojedinci ili grupe, bilo sistematski, organizovano i po naredbi pretpostavljenih, bilo individualno i neorganizovano, koriste ratne operacije kako bi uništili vredna kulturna, umetnička, religijska i materijalna dobra neprijateljske strane.

Prema cilju vandalističkog ponašanja, može se govoriti o vandalizmu koje je usmereno na (*Government Office for the North West*, 2005):

1. javne objekte: telefonske govornice; električna ulična rasveta; hidranti; poštanski sanduci za pisma; javni toaleti; kante za smeće, itd.
2. javni transport: sedišta i prozori u autobusima, vozovima, tramvajima, železničkim stanicima; aparati za karte; vozna infrastruktura poput tračnica, itd.
3. javni prostor: aleje i podzemni prolazi; parkovi; javne bašte; ograde, zidovi i mostovi; napuštena vozila; itd.
4. javne zgrade: škole; opštinske zgrade; religiozni objekti; bolnice; biblioteke, itd.
5. privatnu svojinu: stambeni objekti (vrata, prozori, stepeništa; prolazi) automobili; garaže; ostave, itd.
6. komercijalne objekte: prodavnice; pošta; tržni centri; benzinske pumpe, itd.

UZROCI I POSLEDICE VANDALISTIČKIH PONAŠANJA

Uzrocima vandalističkih ponašanja najčešće se prilazi iz tri fokusa.

Prvo, socijalno-psihološke studije gledaju na vandalizam iz pozicije pojedinca i njegovih ličnih osobina i teškoća u prilagođavanju na društvo, posebno na školu ili na emocionalne probleme. U tom fokusu vandalizam se najčešće objašnjavaju faktorima kao što su: deindividualizacija ličnosti, tenzija primitivnih impulsa, sniženi prag na frustraciju, imitacija grupe ili mase, emocionalna nezrelost, agresivnost, negativizam maloletničke podkulture, adolescentni stres, različite neurotske i psihopatske smetnje, zavist, mržnja, itd.

Drugo, sociološke i kulturološke studije, vandalizam posmatraju u širem društvenom kontekstu. Problemi modernog društva povezani su sa visokim stepenom socijalne mobilnosti, brzim tehnološkim razvojem, socijalnim nestabilnostima i vrednosnim nekonzistentnostima. U ovom fokusu, vandalizam se objašnjava kao „slabost” modernog društva koga karakteriše otuđenje i beznačajnost pojedinaca. Vandalizam se vidi kao odraz socijalnog, ekonomskog, političkog i kulturnog stanja u nekom društvu.

Treće studije, uzroke vandalizma sagledavaju kao posledicu drugih društvenih devijacija kao što su alkoholizam, narkomanija, skitnja, besposličjenje, huliganizam, neki oblici kriminala (npr. posledice krađa ili nasilničkog ponašanja).

Posledice vandalizma su u velikom gubitku materijalnih sredstava koja se izdvajaju kako bi se sanirala uništena ili oštećena dobra. Škole, pošta, javni prevoz, građani, izdvajaju velika novčana sredstva za nadoknadu ili sanaciju dobara. Vandalizam može ostavljati i kulturne posledice, kada dođe do napada na posebno vredne kulturne, umetničke ili religijske vrednosti. Takođe, vandalizam ostavlja posledice koje bitno umanjuju kvalitet života u lokalnim zajednicama, ne samo zbog materijalnih oštećenja, nego i zbog stvaranja osećanja ugroženosti i straha kod ljudi.

DRUŠTVENA REAKCIJA NA VANDALISTIČKA PONAŠANJA

U praktičnom zasnivanju prevencije vandalizma u lokalnim zajednicama treba poći od sledećih pitanja (*Government Office for the North West*, 2005): koji tipovi vandalističkih ponašanja se najčešće dešavaju; na koje ciljeve ili objekte su usmerena; u kojim područjima lokalnih zajednica ih ima najviše; kakva je njihova učestalost (dnevna, nedeljna, mesečna); kakav je tajming; ko su počinci vandalističkih akata; i kakav je odgovor institucija.

Ključne preventivne aktivnosti usmerene ka vandalističkim ponašanjima su:

1. aktivnosti krivičnog pravosuđa: otkrivanje počilaca kriminala oštećivanja, procesuiranje, medijacija, itd.
2. diverzione mere: npr. uključivanje mladih u prosocijalne aktivnosti, poput sporta;
3. situaciona prevencija: redukcija mogućnosti vandalističkih ponašanja kroz npr. primenu CCTV-ija ili fizičke kontrole određenih javnih prostora;
4. edukacija (kroz školu ili medije): o prirodi i negativnim društvenim posledicama vandalizma sa ciljem stvaranja antivanadilističkog publiciteta;
5. socijalni programi: sa ciljem unapređivanja društvene odgovornosti prema javnoj i privatnoj imovini; psiho-socijalna podrška ugroženim i rizičnim grupama.

LITERATURA

1. Barker, M., Bridgeman, C. (1994). *Preventing vandalism: What works?* Crime detection and prevention series, Paper 56. London: Home Office Police Research Group.
2. Bošković, M. (1999). *Kriminološki leksikon*. Novi Sad: Matica Srpska.
3. Canter, D. (1984). Vandalism: overview and prospect. In Claude Levy-Leboyer (Eds.), *Vandalism: behaviour and motivations*, (pp. 345–356). Amsterdam: Elsevier.
4. Cohen, S. (1972). *Vandalism: Its Politics and Nature*. London: Longmans.
5. Department of Transport (2003). *Graffiti and vandalism on and around public transport*. London: Department of Transport – United Kingdom.
6. Geason, S., Wilson, P. (1990). *Preventing graffiti and vandalism*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
7. Government office for the North West (2005). *Understanding and tackling criminal damage: a briefing paper for North West crime & disorder reduction partnerships*. Manchester: Home office research team.
8. Ignjatović, Đ. (2011). *Kriminologija*. Beograd: Dosije.
9. Jugović, A. (2002). Vandalizam kao tip društvenog nasilja. U D. Radovanović (Ed.), *Delikti nasilja – krivično-pravni i kriminološki aspekt*, (str. 353–362). Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
10. Milosavljević, M. (2003). *Devijacije i društvo*. Beograd: Draganić.

CHARACTERISTICS OF THE VANDALISTIC BEHAVIORS

Aleksandar Jugović, Milica Luković

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

The main aim of this article is an analysis of the key characteristics of the vandalistic behaviors. The paper applies a deductive method. Vandalistic behaviors are a part of the social and environmental violence. Vandalism is a voluntary destruction of the environment with no profit motive whatsoever; its intentional act aimed at damaging or destroying an object that is another's property. Also, vandalism is the willful or malicious destruction and defacement of private and public facilities. Some studies look at vandalism from the point of view of the individual who commits it: personal traits, difficulties in adjusting to society at large and to school in particular, and emotional problems. In other studies vandalism was explained as a „malaise” of modern society that is characterized by alienation and meaninglessness of individuals. There are seven most important forms of the vandalism: acquisitive vandalism, tactical vandalism, ideological vandalism, vindictive vandalism, play vandalism, malicious vandalism, and virtual (online) vandalism. Acts of vandalism are motivated by anger, boredom, anonymity, diffusion of responsibility, increased feelings of power, catharsis or aesthetic factors.

Key words: *vandalistic behaviors, violence, destruction of the environment, society*